

Рекомендована д. фармац. наук, проф. А. А. Котвіцькою

УДК 614.28(47+57)"19"

ДОСЛІДЖЕННЯ ОРГАНІЗАЦІЇ КОНТРОЛЮ ЗА ОБІГОМ НАРКОТИЧНИХ І ПСИХОТРОПНИХ ЛІКАРСЬКИХ ЗАСОБІВ В СРСР ТА УКРАЇНІ В ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ ХХ СТОЛІТТЯ

© **І. Я. Городецька, Є. А. Доскоч**

Львівський національний медичний університет імені Данила Галицького

Резюме: узагальнено аспекти посилення контролю за обігом наркотичних та психотропних лікарських засобів в СРСР та в Україні в другій половині ХХ століття.

Ключові слова: наркотичні, психотропні лікарські засоби, контрольовані речовини, предметно-кількісний облік (ПКО).

Вступ. Наркотичні, психотропні засоби та прекуртори – це речовини природного та синтетичного походження, які становлять небезпеку для здоров'я людини, здатні викликати стан залежності, депресивний або стимулюючий вплив на ЦНС, порушення сприйняття, емоцій, мислення або поведінки та ін. На сьогодні переліки контрольованих речовин затверджені Постановою КМ України від 6 травня 2000 року № 770, з часу прийняття якої відбулись численні зміни і доповнення, в тому числі до їх складу віднесено ряд лікарських засобів [1, 2]. Мета дослідження – проаналізувати, як змінювались вимоги до обігу наркотичних та психотропних лікарських засобів в другій половині ХХ ст. в Радянському Союзі та Україні та узагальнити основні етапи посилення контролю за їх обігом.

Методи дослідження. Довідники, підручники та посібники з організації фармацевтичної справи, організації та економіки фармації, нормативні документи щодо контролю за обігом наркотичних, психотропних лікарських засобів. Методи – бібліографічний, статистичний, узагальнення.

Результати й обговорення. У довіднику основних керівних документів з аптечної справи (1962 р.) [3] наведено порядок відпуску з аптек лікарських засобів, що містять наркотичні речовини, затверджений наказом МОЗ СРСР від 10 листопада 1957 р. № 406. Зокрема, вказано, що з 1 січня 1958 р. відпуск з аптек населенню ліків, що містять наркотичні речовини, здійснюється тільки за рецептами, виписаними на спеціальних бланках єдиного зразка. Міністрам охорони здоров'я союзних республік наказувалось забезпечити бланками усі області, міські і районні відділи охорони здоров'я та встановити суворий облік бланків, які видають лікувальним закладам і лікарям приватної практики [3].

У довіднику наведено перелік наркотичних речовин, які підлягали відпуску з аптек населенню тільки за рецептами, виписаними на спеціальних бланках єдиного зразка (незалежно від виду лікарської форми, до складу яких входила наркотична речовина), та кількісному обліку. Цей перелік включав 12 позицій (у т. ч. 3 препарати опію): кокаїн, морфін, настойка опію проста, омнопон (пантопон), опій, первитин, промедол, текодин, фенадон, фенамін, екстракт опію, екскодол [3]. У вказаному довіднику також наводиться список отруйних речовин, які підлягають ПКО в аптеках (затверджений наказом МОЗ СРСР від 11 лютого 1954 р. № 77 зі змінами, затвердженими наказом МОЗ СРСР від 6 квітня 1956 р. №152 і наступними розпорядженнями). До нього включені ті ж 12 позицій наркотичних лікарських засобів, а також отруйні речовини (препарати ртуті, миш'яку, срібла та ін.). Таким чином, контрольовані ліки одночасно були включені у два переліки:

1) наркотичні лікарські засоби, які повинні відпускатись з аптек за спеціальними бланками;

2) отруйні лікарські засоби, які підлягають ПКО.

Наказом МОЗ СРСР від 13 вересня 1960 р. № 399 встановлювались максимальні норми відпуску з аптек за спеціальними рецептами для одного хворого наступних наркотичних речовин у вигляді лікарських засобів: діонін (етилморфину гідрохлорид) – 0,15 г; кокаїн, морфін хлористоводневий, омнопон (пантопол), опій (порошок і екстракт), текодин – 0,1 г; настойка опію – 5 г; первитин – 0,03 г; промедол – 0,25 г; фенамін, фенадон – 0,05 г; фенатин – 0,5г; гідрокodon фосфат – 0,1 г. Відпуск з аптек ліків, які містять діонін, повинен був відбуватися за звичайними рецептами, оформленими відповідно до правил,

затверджених наказом МОЗ СРСР від 21 січня 1959 р. № 24. Рецепти на ліки з діоніном залишались в аптеці, а хворим видавались сигнатури. В аптеках діонін кількісному обліку на той час не підлягав (циркулярний лист МОЗ СРСР від 18 листопада 1960 р. № 189-1). Всі рецепти і вимоги, за якими відпускались отруйні речовини списку А, а також ліки, які містять ці речовини, незалежно від того, підлягали вони ПКО чи ні, залишались в аптеках як підтверджувальні документи і зберігались в завідувача аптеки протягом 2 років (не враховуючи поточного) [3].

З метою посилення контролю за правильним вживанням сильнодіючих лікарських засобів було встановлено порядок відпуску з аптек населенню снодійних препаратів – похідних барбітурової кислоти, а саме: тільки за рецептами, що мали печатку лікувального закладу або особисту печатку лікаря, з залишенням рецептів в аптеці без права повторного відпуску цих препаратів за копіями рецептів (сигнатурами). Зазначений порядок поширювався на такі препарати: веронал, мединал, люмінал, барбаміл, етамінал-натрій (нембутал), квіетал та інші барбітурати в чистому вигляді – порошках, таблетках і розчинах, а також у суміші з індиферентними наповнювачами (цукор, сода та ін.) [4].

У 1968 році було прийнято відомий наказ МОЗ СРСР № 523 "О порядке хранения, учета, прописывания, отпуска и применения ядовитых, наркотических и сильнодействующих лекарственных средств". Преамбула до наказу об'єднувала важливість проблеми, зокрема: "В Радянському Союзі категорично забороняється і карається законом немедичне використання наркотичних засобів і давно засуджена практика видачі так званого наркотичного пайка наркоманам. В державі систематично проводяться заходи, які запобігають незаконному використанню наркотичних засобів і обмежують їх використання для медичних цілей. Вдосконалені законодавчі акти передбачають кримінальну відповідальність за порушення правил зберігання і застосування отруйних, наркотичних і сильнодіючих лікарських засобів. МОЗ СРСР виключені з Державної Фармакопеї препарати героїну, канабісу, заборонено їх виготовлення і застосування". На відміну від капіталістичних країн, де наркоманія була зумовлена соціальними причинами, в СРСР наркоманію не вважали серйозною соціально-медичною проблемою, і наявність випадків наркоманії часто пояснювалась необережним застосуванням лікарями наркотичних засобів [5].

Наказ № 523 затвердив новий перелік отруйних та наркотичних лікарських засобів, які підлягають ПКО. Перелік наркотичних лікарських за-

собів містив 21 позицію, у 1972 р. наказом МОЗ СРСР №1009 до нього включено фентаніл (таламонал), піритрамід (діпідолор), дифеноксилат (реазек); у 1977 р. наказом МОЗ СРСР № 623 до наркотичних лікарських засобів віднесено естоцин [6,7]. Посилюються вимоги контролю до обігу даної категорії ліків, зокрема встановлюється заборона випускати рецепти на наркотичні засоби наркоманам, вимога не призначати пацієнтам ці засоби без строгої необхідності, особливо на тривалий термін. Вперше вводиться заборона на рекламування наркотичних та прирівняних до них ліків, а також препаратів, що підлягають відпуску за рецептами. У даному наказі наводиться перелік наркотичних засобів, що знаходяться під міжнародним контролем відповідно до Єдиної Конвенції з наркотиків 1961 р. (містить 94 позиції), та встановлюється, що у випадку їх надходження в лікувально-профілактичні та аптечні установи вони підлягають суворому ПКО. У наказі № 523 є вимога не допускати включення у рецептурні довідники та навчальні посібники ліків, які заборонені МОЗ СРСР до застосування в медичній практиці на людях; це наступні речовини: героїн, канабіс, ацеторфін, еторфін, лізергінова кислота та її препарати (в т. ч. – лізергін, діетиламід лізергінової кислоти). З точки зору сьогодення назвати героїн, канабіс та ЛСД лікарськими засобами є досить дивним.

Важливі наступні вимоги наказу № 523:

- управління з впровадження нових лікарських засобів і медичної техніки та Постійному комітету з наркотиків при МОЗ СРСР належало строго слідкувати за новими препаратами, що випускались в СРСР як рослинного, так і синтетичного походження, та забезпечити постійне спостереження за результатами застосування і можливого виникнення залежності від лікарських засобів;

- фармакологічний комітет МОЗ при проведенні досліджень лікарських засобів в обов'язковому порядку повинен був виявляти, чи може досліджуваний препарат викликати залежність (наркоманію). При виявленні таких даних необхідно було повідомляти Постійний комітет з наркотиків для взяття цього лікарського засобу під відповідний контроль [5].

На той час не було введено переліку психотропних речовин в юридичному значенні, як це є сьогодні. Більше того, такий термін не використовували тоді й у фармакології. У довіднику М. Д. Машковського (1972 р.) [8] лікарські засоби, які сьогодні підлягають контролю, віднесено до різних підгруп: снодійні засоби, нейролептики, транквілізатори. В наступному виданні довідника (1977 р.) [9] у розділі 1 "Лікарські засоби,

що діють на ЦНС" виокремлено окрему групу "Психотропні препарати", в яку об'єднано 5 підгруп: нейролептичні засоби, транквілізатори, седативні засоби, антидепресанти та засоби, що стимулюють ЦНС. Поряд з препаратами, що можуть становити загрозу у разі зловживання ними, сюди також входять безрецептурні засоби, такі, як кореневище з коренями валеріани, корвалол та ін. Тому важливо розділяти класифікаційні підходи з фармакологічної та юридичної точок зору.

Однак незважаючи на те, що наказ № 523 не встановлював контрольованого переліку психотропних лікарських засобів, вимоги до обігу цієї групи ліків посилювалися. Рецепти на снодійні лікарські засоби (барбаміл, барбітал (веронал), барбітал-натрій (мединал), фенобарбітал (люмінал), етамінал-натрій (нембутал), гексобарбітал, циклобарбітал, квіетал та інші похідні барбітурової кислоти; ноксирон, димерин, карбромал (адалін), бромізовал (бромурал), тетридин, нейролептики (аміназин, трифтазин, тизерцин, галоперидол, мажептіл та ін.); антидепресанти (меліпрамін, амітриптилін, трансамін та ін.); транквілізатори (андаксил, еленіум, тріоксазин, амізил та ін.) повинні були мати штамп і печатку лікувального закладу. Вперше встановлюються норми відпуску за одним рецептом для снодійних засобів: не більше 10 – 12 таблеток.

У наказі № 523 немає затверджених форм рецептурних бланків, є тільки вимога щодо відпуску наркотичних ліків на спеціальному рецептурному бланку із штампом і круглою печаткою закладу. Норми відпуску за одним рецептом актуальні і сьогодні: морфіну гідрохлорид – 0,1г, промедолу – 0,25 г, етилморфіну гідрохлориду – 0,2 г. Не актуальні – для препаратів опію: шлункові краплі зі вмістом опійної настойки, таблетки та свічки з екстрактом опію, опійно-бензойної настойки (на сьогодні зняті з виробництва).

До списку наркотичних і прирівнених до них лікарських засобів спеціальними наказами МОЗ СРСР (№ 943 від 31 грудня 1971 р. і № 1009 від 13 грудня 1972 р.) додатково включені наступні психотропні засоби: амфетамін (фенамін), дексамфетамін, метамфетамін, метилфенідат (меридил), фенциклідин, фенметразин (грацидин), фебранон, фентаніл (таламонал), піритрамід (дипідолор), дифеноксилат (реозан). Вказані психотропні засоби повинні були виписуватись на спеціальних рецептурних бланках, як при випусканні наркотичних засобів [10,11,12].

У 1982 р. вийшов наказ МОЗ СРСР № 175 "О мерах по дальнейшему совершенствованию лекарственного обеспечения населения и лечебно-профилактических учреждений", яким

запроваджувались три форми рецептурних бланків: форма № 1 – для прописування ліків дорослим і дітям за повну вартість; форма № 2 – для випуску ліків безкоштовно або на пільгових умовах та форма № 3 – спеціальний рецептурний бланк для відпуску наркотичних лікарських засобів, рожевого кольору. Такий рецепт повинен бути написаний лікарем особисто, був дійсним 5 днів з дня випуску, додатково завірявся підписом головного лікаря лікувально-профілактичного закладу або завідувачем відділенням, які несли відповідальність за призначення наркотичного засобу хворому, та круглою печаткою закладу. Такі рецепти зберігались в аптеці протягом 1 року. Рецепти на психотропні, снодійні, антидепресивні лікарські засоби, нейролептики, транквілізатори виписувались на рецептурному бланку форми № 1, були дійсними 10 днів і зберігались в аптеці протягом одного місяця. Перелік таких засобів, наведений за підручником В. І. Прокопишина 1983 р. [13] у термінології, яка тоді застосовувалась (табл.1). Як видно з таблиці 1, більшість з них на сьогодні повинні відпускатись на рецептурному бланку форми № 3.

Також на той час не потребували рецептурного бланка форми № 3, тобто виписувались на бланках форми № 1 або № 2 деякі наркотичні речовини в суміші з іншими лікарськими засобами – це кодеїн, кодеїну фосфат, етилморфіну гідрохлорид. Ця особливість частково збереглась до сьогодні. Такий рецепт додатково завірявся печаткою лікувального закладу "Для рецептів". Варто сказати, що аналогічним вимогам щодо порядку оформлення рецептів та відпуску з аптек (тобто, форми № 1 або № 2, печатка "Для рецептів", зберігання рецептів в аптеках протягом 1 місяця) у той час підлягали отруйні лікарські засоби списку А, стероїдні гормони, протиастматичні засоби, препарати, що містять похідні 8-оксихіноліну. Всі інші рецепти, які повертались хворим, були дійсними 2 місяці.

Станом на 1983 р. до наркотичних лікарських засобів були віднесені: декстропропоксифен, метилфенідат (меридил, риталін, центедрин), метаквалон, меклоквалон, ноксирон, сомбревін, суфентаніл, тилідин (валоран), тебаїн, фенметразин (грацидин, дезопімон), фенциклідин, фебранон [13]. Зазначимо, що на сьогодні деякі з цих засобів включено до списку № 2 Таблиці II "Психотропні речовини, обіг яких обмежено" (згідно з Постановою КМУ № 770); це метаквалон, меклоквалон, ноксирон (глутетимід); сомбревін (пропранілід), засіб для неінгаляційного наркозу, не входить в перелік контрольованих речовин.

ПКО також стали підлягати деякі комбіновані готові лікарські засоби з вмістом наркотичних

Таблиця 1. Перелік лікарських засобів, які відпускались за рецептурним бланком форми № 1 (наказ МОЗ СРСР № 175 (1982 р.))

<i>Снодійні лікарські засоби</i>	<i>Нейролептики</i>	<i>Антидепресанти</i>	<i>Транквілізатори</i>
Барбаміл	Аміназин	Азафен	Амізил
Барбігал	Галоперидол	Амітриптилін	Мепробамат
Барбігал-натрій	Дроперидол	Іпразид	Нозепам
Фенобарбітал	Карбідин	Меліпрамін	Реланіум
Етамінал-натрій	Метеразин	Ніаламід	Фенозепам
Циклобарбітал	Неулептил	Піразидол	Грандаксин
Амфепрамон	Сонапакс		Тазепам
Амобарбітал	Триседил		Тріоксазин
Пентобарбітал	Френолон		Еленіум
Радедорм	Етаперазин		
Нігразепам	Мажептил		
Еуноктин	Мепробамат		
Секобарбітал	Мепротан		
Метилфенобарбітал	Метамізил		
Метиприлон	Тизерцин		
Піпрадол	Трифтазин		
Етинамат	Хлорпротиксен		
Етхлорвінол			
Карбромал			
Бромізовал			

Виділені позиції на сьогодні включені в Переліки психотропних засобів згідно з Постановою КМУ № 770 (списки № 2 таблиць II і III).

речовин: таблетки "Кодтепін" і таблетки від кашлю наступного складу: трави термопсису – 0,01, кодеїну – 0,2, кореня солодки – 0,2. Була вимога, що рецепти на такі лікарські засоби повинні мати штамп лікувального закладу та печатку лікаря, тобто додаткові реквізити в рецепті не вимагались. Решта готових лікарських засобів, які містять наркотичні речовини в суміші з іншими лікарськими речовинами, ПКО не підлягали [14, 15]. На сьогодні таблетки "Кодтерпін", "Кодесан" та інші зі вмістом кодеїну в одній таблетці 8 – 9,5 мг включено в перелік лікарських засобів, дозволених до відпуску без рецепта лікаря [1].

Протягом наступних 10 років були чинними вже названі накази МОЗ СРСР № 573 та № 175. На основі підручника В. І. Крікова та В. І. Прокопишина "Організація і економіка фармації" 1991 р. видання [16] можемо проаналізувати основні зміни і доповнення, які відбулись за цей період:

- для рецептурних бланків форми № 3 термін їх зберігання в аптеках збільшився до 5 років;
- виділено окрему групу препаратів, об'єднаних під назвою "Одурманювальні лікарські засоби", які повинні були відпускатись на рецептурному бланку форми № 2 та підлягали ПКО. До засобів, що мають одурманювальну дію, були віднесені:
  - циклодол (ромпаркін, паркопан, паркінсан);
  - фенобарбітал (порошок, таблетки);
  - ефедрину гідрохлорид (порошок, таблетки, ампули, краплі);
  - дефедрин (порошок, таблетки);

- таблетки ефедрину гідрохлориду з димедролом;
- "Сунореф" (мазь для носа з ефедрину гідрохлоридом);
- клофелін (очні краплі, ампули, порошок).
  - рецепти на комбіновані кодеїновмісні препарати (кодтерпін, алналон і таблетки від кашлю) вимагали круглої печатки лікувально-профілактичного закладу.

Вищеназвані накази МОЗ СРСР діяли до прийняття в незалежній Україні наказу МОЗ України від 30.06.1994 р. № 117 "Про порядок виписування рецептів та відпуску лікарських засобів і виробів медичного призначення з аптек", який був чинним протягом 11-ти років до відміни його чинним на сьогодні наказом МОЗ України від 2005 р. № 360 [1]. Фактично, наказ № 117 тільки формально закріпив законодавчо існуючу ситуацію, яка дісталась Україні у спадщину від Радянського Союзу. Жодних радикальних змін не відбулось: три форми рецептурних бланків, той же перелік одурманювальних препаратів, які повинні виписуватись на формі № 2, такі ж норми відпуску за одним рецептом. До переліку лікарських засобів, що підлягають ПКО, додався морадол (буторфанолу тартрат, стадол).

У 1995 р. за наказом МОЗ України № 172 затверджено переліки наркотичних засобів і психотропних речовин, які містили 12 позицій наркотичних та 67 позицій психотропних лікарських засобів [1]. Зауважимо, що в останній

редакції радянського наказу № 523 (1977 р.) перелік наркотиків містив 23 позиції, а переліку психотропних препаратів взагалі не було. Це пояснюється віднесенням до наркотичних і прирівнених до них речовин декількох психотропних засобів, дублюванням торгових назв з міжнародними непатентованими назвами ліків, а також тим, що на сьогодні зняті з виробництва 4 позиції препаратів опію. У 1995 р. до списку наркотиків вперше були включені бупренорфін, метадон (фенадон), пентазоцин.

У 1996 р. наказом МОЗ України № 2 від 07.02.96 р. "Про затвердження Переліку наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів та прекурсорів, що підлягають спеціальному контролю відповідно до законодавства України" затверджуються (станом на 1996 р.) відповідні переліки у вигляді актуальних на сьогодні 4-х таблиць (згідно з Постановою КМУ

№ 770), які складаються з двох списків (за винятком таблиці 1) [1]. У наведених наказах спільним є те, що до переліку контрольованих психотропних речовин входив гідазепам, який сьогодні не підлягає заходам контролю. Через 2 роки наказ МОЗ України № 2 втратив чинність на підставі іншого наказу МОЗ – № 7 від 23.03.98 р. з такою ж назвою, який є діючим до цього часу (як і наказ № 172, оскільки немає вказівок про втрату чинності).

Порядок обігу наркотичних засобів, психотропних речовин та прекурсорів в державних і комунальних закладах охорони здоров'я України з 1997 р. до 2010 р. визначався наказом МОЗ України № 356 [1]. Для характеристики ефективності нормативної бази варто лише порівняти норми відпуску за одним рецептом, наведені в наказах № 117 та 356, які були чинними одночасно (табл. 2).

Таблиця 2. Порівняння гранично допустимих для відпуску кількостей препарату за одним рецептом згідно з наказом МОЗ України № 117 та № 356

Наказ № 117	Наказ № 356
<i>Спільні позиції</i>	
Алнагон таблетки – 20 табл. Кодеїн – 0,2 г Кодтерпін – 20 табл. Таблетки від кашлю – 20 табл. Пахікарпіну гідройодид – 1,2 г	Фепранон 0,025 г – 50 драже Ефедрину г/х – 0,6 г Естоцин табл. – 12 табл. Етамінал натрію – 1,0 г Етиломорфіну г/х – 0,2 г (в очних краплях і мазях – до 1 г)
<i>Відмінні позиції</i>	
Барбаміл – 2,0 Снодійні препарати – 10–12 табл. (у випадку надходження цих препаратів в оригінальних упаковках, що містять більшу кількість від вказаної норми відпуску, дозволяється виписувати в рецепті 1 упаковку, але не більше 50 таблеток)	Психотропні лікарські засоби – 20 табл. (крім зазначених вище у цьому списку). У разі надходжень психотропних препаратів в оригінальних заводських упаковках ... дозволяється не більше 50 табл.

Наявність відмінних позицій в наказах МОЗ України та різне трактування (снодійні та психотропні засоби) не сприяло дієвому контролю за обігом даної групи речовин. Також незрозуміло, чи засоби, для яких було наведено норму відпуску за одним рецептом, підлягали ПКО (алнагон, кодтерпін, таблетки від кашлю). Згідно з наказом № 117 підлягали ПКО психотропні, а не снодійні лікарські засоби. Згідно з наказом МОЗ України № 233 від 25.07.97 р. до переліку психотропних лікарських засобів, дозволених до застосування в Україні, які знаходяться під контролем Комітету з контролю за наркотиками при МОЗ України, були включені такі лікарські засоби (за торговими назвами): беласпон драже № 30, белатаміналс табл. № 10 і 20, белоді драже № 50, валокордин краплі для внутрішньо-

го застосування 20, 50 мл у флаконах, корвалдин, корвалол у флаконах, седалгін табл. № 10, спазмовералгін нео табл. № 10, які містять фенобарбітал в суміші з іншими лікарськими засобами, обіг яких повинен контролюватись лише у сфері виробництва та експортно-імпортних операцій [1].

Висновки. Протягом другої половини ХХ ст. в СРСР та Україні поступово посилювались заходи контролю до наркотичних та прирівнених до них речовин. Вдосконалювались аспекти обігу снодійних ліків, транквілізаторів та ін., збільшувався перелік ліків, що підлягали предметно-кількісному обліку. Разом з тим відзначено суперечливі позиції та різне трактування у наказах МОЗ, які були чинними одночасно, що не сприяло дієвому контролю за обігом даної групи речовин.

Література

1. Законодавство України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/>
2. Седлярук Є. А. Фармацевтичний моніторинг невідомого використання лікарських засобів / Є. А. Седлярук, І. Я. Городецька, Д. Т. Грушківська // Фармац. часопис. – 2013. – № 1.
3. Справочник основных руководящих документов по аптечному делу / отв. ред. А. К. Мельниченко. – Москва: Гос. изд-во мед. лит., 1962. – 516 с.
4. Шиманко О. І. Організація фармацевтичної справи / О. І. Шиманко, П. К. Мельниченко. – Київ: "Здоров'я", 1965. – 324 с.
5. Приказ Минздрава СССР от 3 июля 1968 г. № 523 "О порядке хранения, учета, прописывания, отпуска и применения ядовитых, наркотических и сильнодействующих лекарственных средств" [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.Lawrussia.ru/text/legal_743/doc
6. Мельниченко А. К. Организация фармацевтического дела. – изд. 3-е, перераб. и доп. / А. К. Мельниченко, Л. Г. Тарасова, Т. Д. Семенова. – Москва: "Медицина", 1972. – 432 с.
7. Прокопишин В. И. Организация снабжения аптечных учреждений / В. И. Прокопишин. – Москва: "Медицина", 1977. – 272 с.
8. Машковский М. Д. Лекарственные средства : в 2-х ч. – 7-е изд., перераб. и доп. – Москва: "Медицина", 1972.
9. Машковский М. Д. Лекарственные средства: – 8-е изд., перераб. и доп. / М. Д. Машковский. – Москва: "Медицина", 1977., т. I, II.
10. Криков В.И. Организация и экономика фармации / В. И. Криков. – М.: Медицина, 1976. – 456 с.
11. Губський І. М. Організація і економіка фармацевтичної справи. – вид. 2-е, перероб. і доп. / І. М. Губський, М. М. Литвиненко. – Київ: "Вища школа", 1976. – 384 с.
12. Тарасова Л. Г. Организация и экономика фармации. – изд. 4-е, перераб. и доп. / Л. Г. Тарасова, Т. Д. Семенова. – Москва: "Медицина", 1977. – 304 с.
13. Прокопишин В.И. Основы лекарственного обеспечения населения / В. И. Прокопишин. – Москва: "Медицина", 1983. – 336 с.
14. Гореньков В. Ф. Организация и экономика советской фармации / В. Ф. Гореньков. – Минск: Изд-во "Вышэйшая школа", 1984. – 400 с.
15. Криков В. И. Организация и экономика фармации. – 2-е изд. перераб. и доп / В. И. Криков. – М.: Медицина, 1983. – 624 с.
16. Криков В. И. Организация и экономика фармации / В. И. Криков, В. И. Прокопишин. – Москва: "Медицина", 1991. – 624 с.

ИЗУЧЕНИЕ ОРГАНИЗАЦИИ КОНТРОЛЯ ЗА ОБОРОТОМ НАРКОТИЧЕСКИХ И ПСИХОТРОПНЫХ ЛЕКАРСТВЕННЫХ СРЕДСТВ В СССР И В УКРАИНЕ ВО ВТОРОЙ ПОЛОВИНЕ XX ВЕКА

И. Я. Городецкая, Е. А. Доскоч

Львовский национальный медицинский университет имени Данила Галицкого

Резюме: обобщено аспекты усиления контроля за оборотом наркотических и психотропных лекарственных средств в СССР и в Украине во второй половине XX ст.

Ключевые слова: наркотические, психотропные лекарственные средства, контролируемые вещества, предметно-количественный учет.

RESEARCH OF CONTROL ORGANISATION OVER NARCOTIC AND PSYCHOTROPIC MEDICINES CIRCULATION IN THE USSR AND IN UKRAINE IN THE SECOND HALF OF XX CENTURY

I. Ya. Horodetska, E. A. Doskoch

Lviv National Medical University by Danylo Halytsky

Summary: the aspects of strengthening control over narcotic and psychotropic medicines circulation in USSR and Ukraine in the second half of XX century were summarized.

Key words: narcotics, psychotropic medicines, controlled substances, good quantitative stock-taking.